

Egyenes adóink reformja.¹

Felolvasatott az Erdélyi Múzeum-Egyesület jog- és társadalomtudományi szakosztályának 1909 évi februárius hó 6-án tartott ülésén.

Az állam czélja a nemzeti lét biztosítása és az állampolgárok boldogulásának, tökélyesbülésének előmozdítása. Ennek elérésére első sorban anyagi eszközökre, bevételre van szüksége. Az állami élet kezdetleges idején az állam bevételeit az egyesek önkényes adományai, majd a fejedelmi, illetve állami vagyon jövedelme, a kir. haszonvételek, regálék és az ezidőtájt háború esetére gyűjteni szokott államkincs szolgáltatják. Az addig alárendelt szerepet játszó adók a legtöbb európai államban csak a XVIII. század végén, hazánkban meg éppen csak a XIX. század közepén kezdik meg hova-tovább növekvő uralmukat. A pénzgazdaság mai korában pedig egészen megfordult a helyzet.

Ma az államvagon, vagy éppen az államkincs, mint bevételi forrás egészen elvesztette jelentőségét, de azonkívül lehetőségét, létjogosultságát is és helyét az adók foglalták el. Ez a nagy változás egyfelől a gazdasági és állami élet fejlődésének, de másfelől az állami szükségletek óriási mértékben történt emelkedésének is egyaránt folyamánya.

*

Az adók között leglényesebbek az egyenes és a fogyasztási adók.

Az adók térfoglalásának elején az adórendszerek súlypontja az egyenes adókon van. Rövid idő alatt azonban a mozgékonyabb fogyasztási adók egyenrangú társsá küzdik föl magukat. Sőt ma már, ha az egyed-árúságokat, melyek a magas fogyasztási adók beszédési módjai, szintén hozzájuk számítjuk, a fogyasztási adók messze szárnyalták az egyenes adókat.

Ennek feltüntetésére csak az 1868., 1888. és 1908. évi költségvetéseinket idézem, melyek egyenes adóban 123, 202 és 232 millió korona, fogyasztási adóban pedig, a monopóliumokat is beleértve, 614, 1438 és 2366 millió korona bevételt mutatnak föl. Utóbbiaknál az 1888. és 1908. év közötti nagy emelkedés első sorban az 1888. XXXV. és XXXVI. törvényekkel keresztülvitt regále megváltásnak tulajdonítható.

Tehát míg egyenes adóbevételünk a lefolyt négy évtized alatt meg sem kétszereződött, addig fogyasztási adóink mai hozama több, mint hatszorosát teszi ki az 1868 évi bevételnek.

Amint ebből is látható, tanulságos és mélyebb fejtegetésre érdemes volna az a fejlődés, melyet az egyenes és fogyasztási adók mutatnak s különösen annak a kérdésnek az eldöntése, hogy egy jól vezetett állam

¹ Szerző e tanulmányát a szakosztály 1908. december 12-iki ülésére írta, a mely azonban közbejött akadályok miatt nem volt megtartható. Minthogy a reformjavaslatokat a képviselőház időközben tárgyalás alá vette, előadó a javaslatokon történt és az alábbi jegyzetekben közölt lényegesebb változásokat, a felolvasás vonatkozó pontjainál, külön ismertette.

háztartásában, egy jól konstruált adórendszerben milyen viszonyban álljanak egymáshoz, mennyi tért foglaljanak el az egyenes és mennyit a fogyasztási adók.

Mint ahogy azonban ennek a fejtegetése igen messze vinne s minthogy minket ezúttal közelebből csak az egyenes adók érdekelnek, röviden csak ezeket és ezeknek történelmi fejlődését vesszük figyelembe.

Az egyenes adók fejlődése a történelmi fejlődés rendes útján kialakult és minden államban bizonyos törvényszerűséget követ. A mi természetes is. Mert hiszen éppen az egyenes adók azok a közszolgáltatások, a melyek leginkább símulnak a gazdasági viszonyokhoz s a melyek ennél fogva a nemzetgazdaság, az államháztartás, az állami élet fejlődése szerint alakulnak.

Ez pedig ugyanazt az egymásutánt követi, ugyanazon törvényeknek hódol mindenütt.

A fejlődés legelső fokán az adó alapjául a személy pusztá létezését tekintik. És megszületik a mai szemüvegen nézve legképtelenebb és legigazságtalanabb adó: a *fejadó*; mely a fejlődés további folyamán osztályok szerint tagozódik, *osztályadóvá* válik; ez által akarván az arányos adóztatás sejtelmének némi halvány jelét adni.

A fejlődés második szakában az államélet fejlődésével emelkedő szükségletek a *tárgyi adókat* hívják életre, a melyek azzal, hogy az egyén birtokában lévő vagyontárgyakat adóztatják meg, a fejadónál igazságosabb alapon az államot nagyobb bevételhez juttatják.

A kiadások emelkedésén kívül, az adóelmélet tisztulása is megnyilatkozik már az egyenes adók harmadik fejlődési fokán jelentkező *hozadéki adókban*, melyek a tisztán tárgyi adók merevségét azzal enyhítik, hogy nem az illető adótárgy pusztá léte, vagy — néha semmit sem hajtó — értéke, hanem annak hozama, haszonértéke után vettenek ki.

A fejlődés ezidőszerinti negyedik és utolsó fokozatát a *személyes jövedelmi adó* uralja, a mely az adóalany tiszta jövedelmét állapítja meg és vonja adó alá, tekintet nélkül annak eredetére.

Az államgazdaságtan tanítása és a dolog természete szerint, a leg-tökéletesebbnek a történelmi fejlődésnek ezt a legutóbbi fokozatát kell mondanunk. Mert adót szedni, az állam lényét, célját és polgáraihoz való viszonyát tekintve, csak jövedelem után és ez után is, csak a jövedelmet élvező személy szolgáltatási képességének arányában, szabad.

Ilyetén adóztatásra pedig csak a személyes jövedelmi adó képes.

*

Ha az adó tárgya és alapja után, az adóztatás kulcsának fejlődését vizsgáljuk, úgy azt tapasztaljuk, hogy kezdetben az *egyenlő teherviselés* elvét szó szerint valószínűsítették meg. Azaz mindenkit ugyanazon, összegű, vagy utóbb alig osztályozott fejadóval, illetve ugyanazon % szerint számított tárgyi vagy hozadéki adóval róttak meg.

Ugyanebben az időben az *általános teherviselés* értelmezése is nagyon sok kívánni valót hagy meg kívánságnak. Mert amíg előbb egész osztályok mentesítettek az adó alól, utóbb a kisebb ekziszcenciáknál már az egyén létfenttartását is veszélyeztetik az adótörvények.

Az újabb szociális áramlatok helyes irányzatának kellett az adóelméletben is győzelemre jútania, hogy a fejlődés jelenlegi stádiumát elérhessük.

Méltán üdvözölhetjük örömmel ezt a kort és azt a szellemet, a mely a mi reformjavaslatainkban is megnyilatkozik s a mely az általános és egyenlő közteherviselés elvét, az áldozat-elmélet megvalósításával, úgy ülteti át az életbe, hogy az adóztatás az adóalany szolgáltatási képességéhez simuljon, tehát a szónak nem betűje, hanem értelme szerint, valóban egyenlő legyen.

Ha már most az egyes államok egyenes-adó rendszerét a történelmi fejlődés álláspontjáról tekintjük, azt látjuk, hogy egyedül Poroszország áll a fejlődés mai fokán, ahova 1893 évben és úgy jutott el, hogy hozadéki adóit a községeknek engedvén át, főadónemévé az egyén összjövedelmére alkalmazott általános jövedelmi adót, kiegészítő adónemmé pedig az adóalany összvagyonára kiterjedő általános vagyonadót tette. Mindkettőt viszonyaihoz mért létminimummal és progresszív adókulccsal.

Ennél ideálisabb, egyszerűbb, igazságosabb, az elmélet és gyakorlat követelményeinek jobban megfelelő adórendszert, a tudomány mai fejlődési fokán, alkotni nem lehet.

Ez a kettős adórendszer szigorúan alkalmazkodik az adó-alany szolgáltatási képességéhez. S ha az által, hogy kiegészítő adónemével a vagyont vonja adó alá, látszólag ellentétbe jön az adóztatásnak amaz egyik főkövetelményével, hogy adót szedni csak jövedelem után szabad: valójában ezt is csak a jövedelem helyes megadóztatása végett teszi.

A modern adóztatásnak nevezetesen az is egyik főszabálya, hogy az adó mértékének megállapításánál vegyük figyelembe a jövedelem biztonságát is és a fundált, tehát biztosabb jövedelmet erősebben adóztassuk meg, mint a tisztán személyes keresetből származót.

Már pedig a porosz vagyonadónak éppen ez a rendeltetése.

Poroszország ugyanis a helyett, — a mit tehnikailag nehezebben, csak zavarokat okozható komplikációkkal érhetett volna el — hogy az ingó és ingatlan vagyomból származó, gyökösített jövedelem erősebb megadóztatásáról az általános jövedelmi adóban, egyetlen adónemben gondoskodott volna: ezt a jövedelmet a vagyonban mintegy tőkésítette s ehhez képest megállapított enyhe kulcs szerint, a külön vagyonadóval róttá meg.

A porosz vagyonadót tehát, mint ilyenén kiegészítő adónemet, az államgazdaságtan elvei szerint is helyesnek és jogosnak kell mondanunk annál is inkább, mert a kinek vagyona van, a kinek arra is jut, hogy ingó vagy ingatlan tőkét gyűjtsön, annak mindenesetre nagyobb az adózási képessége, mint a tőkevagyon fölött nem rendelkező egyéneké.

Csak sajnálni lehet, hogy agrár állami voltunk és az adózási készségnek, az adózás etikájának rendkívüli fejletlensége nálunk a jövedelmi adónak főadónemmé tételét s ezzel ennek a kettős adórendszernek a megvalósítását ezúttal még lehetetlenné teszi.

Egyébiránt Poroszországon kívül a fejlődésnek ezt a legmagasabb fokát még egyetlen állam sem érte el. Mert ha egyesek, mint Ausztria és a német államok közül többen (21), be is hozták az általános jövedelmi adót, de egyúttal megtartották hozadéki adóikat is.

Más államok, — mint a reformjavaslatok törvénynyé válásáig mi is — kizárólag hozadéki, vagy éppen még részben tárgyi adókkal operálnak. Sőt fájdalom, a mi családtag adóink és II. osztályú kereseti adónk, — a melyek nem egyebek, mint a múlt évig alig, az 1908. évi V. t. cz. életbelépése

óta pedig valamivel — jobban osztályozott, de így is minden helyes adóztatási elvet és követelményt megcsúfoló fejadók, még a fejlődés legkezdetlegesebb, első korszakába is visszanyúlnak.

Az egyenes adóknak történelmi kifejlődését, vagy éppen azoknak az egyes államokban miként történt reformálását, egy felolvasásra szánt tanulmány szűk keretében szélesebb alapon tárgyalni lehetetlen lévén, e tekintetben csak útalok Mariska, Exner, Földes, Wagner Adolf, Hegedüs Loránt e tárgyú műveire, valamint és különösen a pénzügyminisztériumnak 1907. évben megjelent és *Pap Mihály* miniszteri osztálytanácsos által szerkesztett kiadványára, a *Korunk nevezetesebb egyenes adóreformjaira* és áttérek a magyar egyenes adók történetének rövid ismertetésére.

Hazánkban 1848-ig egyenes adókról beszélni, a mai értelemben, alig lehet. A rendi alkotmány idejében egyenes adóink s illetőleg azok természetével bíró állambeveteleink, az 1342 évi XIX. törvényben említett, de már azelőtt is létezett: *lucrum camerae* és a *subsidium* voltak. Előbbit az állam az elterjedt pénzhamisításokból származó veszteségének pótlására, az utóbbit pedig hadi célokra szedte s azokkal a nemesség, az 1836 évi XI. tcz. életbelépéséig, csak kivételesen s rendszerint csak külön, ad hoc hozott törvény alapján volt megterhelhető.

Az általános és egyenlő, illetve arányos közteherviselést hazánkban az 1848 évi VIII. tcz. mondotta ki. De az elv gyakorlati megvalósítása, a vonatkozó adótörvények megalkotása, a magyar nemzetgazdaság mérhetetlen kárára, nem adatott meg az akkori törvényhozásnak.

Mérhetetlen kárunkra, mondom, mert erős meggyőződésem, hogy az 1848 után nemzetünkre szakadt csapások között nem a legkisebb volt az, hogy a magyar gazdasági viszonyokhoz mért magyar adórendszer helyett, egy merőben idegen, rá nem illő ruha került akkor a magyar állambiztosítás különben is sokat sanyargatott ifjú testére.

Az általános közteherviselés elvét ugyanis Magyarországon az abszolút uralom léptette életbe, az 1850 november 20-án kelt császári nyílt parancscsal, a mely az osztrák egyenes adótörvények hatályát hazánkra is kiterjesztette. Az ekkor, viszonyaink teljes figyelmen kívül hagyásával ránk oktroyált egyenes adók: a földadó, a házadó, a személyes kereseti adó és a jövedelmi adó voltak; a mely két utóbbi azonban sehogysem az volt, a minek neve mondaná. És, hogy egyenes adóink a reformra mennyire reászorultak, mi sem bizonyítja inkább, mint az, hogy Magyarországon, lényeges részükben még mindig ezek, az akkor sem ránk szabott, tökéletlen és Ausztriában azóta már ismétellen lényegesen módosított adók vannak érvényben.

Egy a viszonyoknak megfelelő, modern adórendszer megalkotása nem történhetik meg máról holnapra. Az alkotmány visszaállítása után az első, akkor különben is sokfelől igénybe vett magyar törvényhozás, tehát értelmetlenül nem tehetett mást, mint hogy az osztrákok által behozott s a lefolyt közel két évtized alatt valamennyire már aklimatizálódott egyenes adókat törvényesítette. Új adórendszer alkotására az időn kívül, a nélkülözhetetlen előkészületek: adatok, tanulmányok stb. is teljesen hiányoztak.

Az első magyar adóreform ekként 1875-re maradt; de ekkor sem új adórendszer létesítése, hanem a fenti adónemek viszonyainkhoz alkalmazása, több adónemre való felbontása s az adóbevétel fokozása céljából,

egy új adónemek kreálása volt. Fentartotta a földadót, azonban az 1875 évi VII. tczikkkel, a kataszteri tiszta jövedelem újbóli megállapítását, új kataszter készítését rendelte el. Kiegészítette és módosította a XXIII. tczikkkel a házadóra továbbra is érvényben hagyott 1868. évi XXII. törvényt, mely a házadónak maig is fennálló két alakját, a házosztály- és házbéradót szabályozza.

A személyes kereseti adó és a jövedelmi adó 1875. évben e néven megszűnt; azonban az 1875 évi XXII., XXIV., XXVII. és XXIX. törvények: a tőkekamat- és járadékadó, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója, a bányaadó és a négy osztályúvá tagozott kereseti adó belőlük sarjadtak. Egészen új adónemekül hozta be törvényhozásunk az 1875 évi XX., XXI., XXVI. és XLVII. tczikkkel a szállítási adót, a fegyver- és vadászati adót, a cseléd-, kocs- és lótartás s a játékhelyiségek és tekeasztalok után fizetendő, úgynevezett fényűzési adókat és az általános jövedelmi pótagadót. Ezek közül azonban az öt fényűzési adót az 1879 évi XLVIII. tcz. négy évi fennállás után eltörölte, mert hozamuk nem állott arányban kezelési költségeikkel. Ugyanekkor behozta helyettük az 1879 évi XLIX. tcz. a nyerevényadót. Az említett adónemekhez járult 1880-ban a XXVII. tczikkkel 1879 évre visszamenőleg is létesített hadmentességi díj és 1898 évben az ez évi XXI. tcz. által szabályozott országos betegápolási pótagadó, a mely az 1875 évi III. tcz. alapján addig szedett megyei betegápolási adót tette egyöntetűvé.

A magyar egyenes adórendszer e szerint ma 12 adónemet foglal magában. Ezek: a földadó, a házadó (2 alakjával), a négyosztályú kereseti adó, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója, a bányaadó, a tőkekamat-, és járadékadó, az általános jövedelmi pótagadó, az országos betegápolási pótagadó, a nyerevényadó, a vasúti szállítás használata után fizetendő adó, (a mely eddig a gőzhajózási szállítás után is fizetendő volt, de e része az 1908. évi XV. tczikkkel hatályon kívül helyeztetett), a fegyver- és vadászati adó és a hadmentességi díj. Ezek közül azonban a négy utóbbi, természete szerint, nem egyenes adó; hanem a szállítási- és nyerevényadó, forgalmi adók; a fegyver- és vadászati adó, fogyasztási adó, a hadmentességi díj pedig hadügyi illeték jellegű.

Az adóreform ez adónemek közül az első hetet és a közadók kezelését öleli föl 8 törvényjavaslatban, a melyeknek mindenikéhez külön füzetbe foglalt, kimerítő indokolás járul.

A reform alakját tekintve, örömminket fejezzük ki a fölött, hogy a földadó kivételével, a melyet fenn kellett tartani, mert több törvény szabályozza, nem a novelláris törvény alkotás módjára, hanem a régi törvények hatályon kívül helyezésével, minden adónemre vonatkozólag azt minden irányban és egyedül szabályozó új törvényül készült.

A ki tudja, hogy éppen pénzügyi téren, a megszámlálhatatlan törvények és útasítások tömkelegében a szakember is csak nehezen tud eligazodni, nem dicsérheti eléggé az ilyen radikális törvényalkotást.

A reform alapelveit a földadóról szóló törvényjavaslatához járuló indokolásnak az egész reform indokait tárgyzó része a következőkben fejt ki.

Az 1848 évi VIII. tcz. rendeli, hogy a magyar állam *minden lakosa*, minden közterhet egyenlően és *aránylagosan* viseljen. Adótörvényeink e rendelkezésből eddig csak a *közteherviselés általánosságát* valósították meg. „Az 1848 évi VIII. tcz. szellemében igyekszem tehát tovább működni akkor“, olvassuk, „midőn a törvénybe iktatott másik elvnek: *az arányos*

adóztatásnak megvalósítására töreksem oly módon, hogy az egyenes adók mai bevételi főösszege, a maga lehető változatlanságában, az adózók között igazságosabban és arányosabban osztassék szét, *hogy levétessek a teher azok válláról, a kiknek az ma aránytalanul súlyos* s a kikre az ma aránytalanul nehezedik és átvitessék oda, ahova azt nemcsak az igazság követelményeként átvinni kell, hanem, ahol azt az illető, nagyobb teherviselő képességénél fogva, könnyebben el is bírja.

A reform irányelvei e szerint a következők: 1. a mai adóbevétel fenntartása; tehát nem leszállítása, de nem is emelése; 2. a mai adóteher igazságos és arányos felosztása; 3. az adózásra részben vagy egészen képtelen alanyoknak, az adó alól való részleges feloldása, illetve teljes mentesítése; és 4. a 3 pont alattiak adóterhének az erre képesebb alanyokra való áttolása. A mint látjuk, ezeket az irányelveket úgy az egyéni, mint az államgazdaság szempontjából, egyenként és összesen csak helyesséssel fogadhatjuk.

Mert egy olyan adóreform, a mely az államszükségletek rohamos emelkedése daczára, nem czéloz adóemelést és a mely nyíltan kijelenti, hogy a szegényebb néposztályok terhét a vagyonosabbakra kívánja arányosan átvinni, a mely tehát más államokban rombolásokat előidézett szociális erupcióknak akarja idejekorán elejét venni: ilyen adóreform alapelvei úgy a tudomány, mint a gyakorlat szempontjából kiállják a legerősebb kritikát is. Csak az a kérdés, hogy ezek a főelvek a kivitelben mennyire nyernek megvalósítást, az ige miként válik testté.

Ennek vizsgálatakor mindenekelőtt igen nagy örömmel konstatálhatjuk, hogy a reform adórendszerünk szegényfoltját és a szegényebb néposztály megőző betűjét, az arányos adóztatást lehetetlenné tevő II. osztályú kereseti adót és a családtagok adóját, nemkülönben az általános jövedelmi pótdadót eltörli és — a reáladókat kivéve, a hol ez lehetetlen — behozza az életfentartásra szükséges jövedelem, a létminimum adómentességét és a progresszív adóztatást.

Az I. és III. osztályú kereseti adót és a bányaadót a reform csak névleg szünteti meg, mert valójában az általános kereseti adóba olvasztja be; de tekintve, hogy a mai I. osztályú kereseti adó alanyainak nagy része, a létminimum mentessége folytán úgy az új általános kereseti adó, mint az új általános jövedelmi adó alól mentesül, a szegényebb néposztály nagy teherkönnyebbüléshez jut. A IV. osztályú kereseti adó, mint illetményadó, az új általános jövedelmi adóban fog helyet foglalni, a földadót, házadót, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adóját s a tőkekamat- és járadékadót a reform módosításokkal továbbra is fentartja. Egészen új adónemül hozza be a javaslatok egyike, az egyén összjövedelmére kiterjedő, már ismételt említett általános jövedelmi adót, a mely a jogi személyeket is érinteni fogja.

Ha ezeket az adónemeket a jövedelem eredete szerint csoportosítjuk, látjuk, hogy az imént említett új általános jövedelmi adó az adóalanyt bármely forrásból személyileg megillető, összevont együttes jövedelmet, a föld- és házadó az ingatlanokból származó, a tőkekamat- és járadékadó az ingó vagyontól és vagyonjogokból eredő, az általános kereseti adó pedig az akár bizonyos tőke felhasználásával, akár a nélkül gyakorolt haszonhajtó, de nem szolgálati viszonyon alapuló személyes tevékenységből folyó jövedelmet fogja megadóztatni. A szolgálati viszonyban kifejtett személyes tevékenység útján szerzett, most a kereseti adó IV. osztályában adózó és Buda-

pesten 4000, vidéken 3000 korona illetményen kezdve, általános jövedelmi póttadóval is megrótt jövedelmet, jövőben csak az új általános jövedelmi adó fogja érinteni.

Ekként gondolva, lesz nálunk is a fundált, gyökösített jövedelem erősebb megadóztatása, minthogy ez, a mint láttuk, a jövedelmi adón kívül az egyes hozadéki adókban is adózni fog. Ezek tehát nálunk a porosz vagyonadót pótolják.

Hatalmas lépés, a melyet a haladás útján a reform tesz, az eddigi adókulcsok legtöbbször tetemes leszállítására is. Ez, ha tényleges adócsökkenést a nagyobb adózókra nézve, az adóalapok helyesebb kimunkálása esetén, nem is fog mindig jelenteni, de nagyjelentőségű, a nálunk bizony igen gyenge lábon álló adóerkölcs fejlesztése szempontjából.

Száll pedig: a földadó kulcsa $5\cdot5\%$ -al, a házbéradó $0\cdot6\text{--}3\%$ -al, a kereseti adó $5\text{--}6\%$ -al, a tőkekamat- és járadékadó $3\text{--}7\%$ -al és ezen kívül tetemes az a teherkönnyebbülés, a melyben az adózók igen tekintélyes része az eddig $1\text{--}4\%$ adóterhet képezett általános jövedelmi póttadó, a II. osztályú kereseti adó és a családtagok adójának eltörlése folytán részesül.

Vajha ezt most már az adózók részéről is követné az adózási készség megfelelő föllendülése. Mert nem csak hogy a reform eredménye jórészt ettől függ, hanem ezen fog mulni az is, hogy a megkezdett úton minél előbb tovább mehessünk és áttérjünk a kettős adórendszerre.

Hiszen 1891 évben, a mikor az általános jövedelmi adót behozta, még Poroszország is fentartotta hozadéki adóit; de az általános jövedelmi adó váratlanul kedvező eredménye (a kontingentált 80 millió helyett 123·2 milliót hozott az első évi kivetés) már 1893-ban lehetővé tette azoknak a kiegészítő vagyonadóval való helyettesítését.

Földadónk eredendő bűnei a következők: 1. hogy nem a valóságos jövedelemre van fektetve; 2. hogy az alapjául szolgáló, átlagos kataszteri tiszta jövedelem is, már eredetileg hibásan, nagy eltérésekkel lett megállapítva; 3. hogy a 2. pont alatti hiba az adózásnál oly aránytalanságokat eredményez, mint $\frac{1}{2}:100$ -hoz; 4. hogy a filokszéra által elpusztított szőlők kivételével, a művelési ágbeli változások keresztülvezetését kizárta s végül 5. hogy kulcsa $25\cdot5\%$ -al túl magas. Ezekben a bajokon a földadóról szóló új törvényjavaslat az I. pontot kivéve, mind segít, a mikor a földadó kulcsát 20% -ra szállítja le és elrendeli, hogy az összes művelési ágbeli változásokat hivatalból keresztülvezessék, és azt, hogy, az érdekelt községek, a pénzügyi vagy közigazgatási hatóságok kérésére az osztályba sorozási munkálatok ott, ahol ez szükséges, felülvizsgáltassanak és a kataszter tiszta jövedelme helyesbítettessék.

Hogy az I. pont alatt említett hibát a reform nem szanálja, az inkább érdeme, mint hiánya az új földadójavaslatnak. Mert akkor, a mikor a kataszteri tiszta jövedelem megállapításánál történt aránytalanságok, eltérések kiegyenlítéséről és az állandó természetű művelési ágbeli változások keresztülvezetéséről megfelelően gondoskodik; akkor, a midőn minden kétséget kizáró adatok alapján megállapítván, hogy a föld valóságos tiszta jövedelme a kataszteri tiszta jövedelemnek átlag két és félszeresét teszi, a földadó kulcsát ehhez képest állapítja meg, a többi adókéhez viszonyítva, különben magas 20% -ban; a midőn tehát a föld helyes arány szerinti meg-

adóztatásáról így is gondoskodik: akkor nagy költséggel, az egész országra kiterjedő új becslést foganatosítani, új katasztert készíttetni, a pénz és idő megengedhetetlen pocskolóása volna még akkor is, ha a hozadéki adók kora nem lenne lejáróban és ha az új katasztert hibátlanul lehetne összeállítani; a mi pedig az e nemű munkálatoknál mondhatni ki van zárva.

Hogy reformált földadónk mennyire felel meg a jogos kívánalmaknak, azt leghelyesebben talán úgy világíthatom meg, ha reflektálok azokra a kifogásokra, melyeket a földadóreform ellen, az erre legilletékesebb érdekeltség, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület emel.

E kifogások a következők:

Először, hogy a földadó kontingensét, a mely most, a földtehermentesítési járulékkal együtt 74 millió koronában van megállapítva, megszünteti s ez által nyitva hagyja annak a lehetőségét, hogy a földbirtok terhe a kataszteri tiszta jövedelem megfelelő növekedésével, a mai összegen felül emelkedjék. Nézetem szerint azonban ennek bekövetkezése ki van zárva.

Mert tegyük csak egy kis számítást. A kataszteri tiszta jövedelem összege ma kerekszámban 304 millió korona (151 millió 891 ezer frt.); ennek földadója ma 25·5⁰/₀-al 77 millió 520 ezer korona, az új törvény szerinti 20⁰/₀-al pedig csak 60 millió 800 ezer korona lesz.

Tehát már ahhoz, hogy a földadó mai összege, illetőleg a kivétési kulcs leszállítása következtében előálló 16 millió 720 ezer korona apadás bejőjön, a kataszteri tiszta jövedelem mai összegének sokkal több mint negyedrésszével, azaz: 83 millió 600 ezer koronával kell emelkednie.

Szerintem ahhoz is nagyfokú optimizmus kell, hogy erre a 83 millió 600 ezer koronára biztosan számítsunk. Ennél is nagyobb növekedést várni azonban igazán nem lehet. Nem lehet azért, mert a törvényjavaslat nem a mai tiszta jövedelem fölemelését, hanem csak egyenlékenynyé tételét tervezi; a mi ha egyes vidékeken emelkedést, másutt viszont csökkenést fog eredményezni; mert a gyakorlatban éppen nem ritkák azok az esetek, melyekben egyes községek határának a többiekhez viszonyítva, túl magas fölbecsülésével találkozunk. De ki van zárva a földadó nagyobb emelkedése azért is, mert a kereskedelmi, ipar- és gyártelepek keletkezése, városok és falvak nagymérvű építkezése következtében, igen sok olyan terület van ma a kataszterben, a mely ott mint kataszteri tiszta jövedelemmel bíró kert, szántó vagy kaszáló van fölvéve, holott rég beépített házhely, udvar, gyár vagy ipartelep. A kataszteri tiszta jövedelemmel bíró kert, érvágást fognak eszközölni, minthogy az említett tárgyváltozásokat most már hivatalból rendezni kell. A mire tehát, mint a mai kataszteri tiszta jövedelmet növelő tényezőre biztosan számíthatunk, az a reformjavaslat intézkedéseit és szellemét tekintve, csak a művelési ágbeli változások eredménye lehet. Ez pedig, bármennyire fejlődött is mezőgazdaságunk, a 83 millió 600 ezer koronát nem fogja meghaladni.

Ennélfogva tekintve, hogy az adóteher emelése nincs célba véve, mint általában minden adónemnél, úgy a földadónál sem találnám a pénzügyi kormány, illetve a javaslatok célzatával ellenkezőnek azt, hogy a földadó mai összegében kontingentáltassék és abban az esetben, ha az adóbevételek a mai összegen fölülemelkednék, a többlet az adókulcs leszállítására fordítottassék.¹

¹ Megtörtént.

Az OMGEnek második kifogása a földadóreform ellen az, hogy a törvényjavaslat bizonyos esetekben az új osztályba sorozást és új tiszta jövedelmi fokozatok fölállítását, jobban mondva a maiaknak kiigazítását is megengedi. E kifogás czáfolására a már elmondottak után, több érvet fölhoznom annál kevésbé szükséges, mert hiszen maga az OMGE is elismeri, hogy az egyes községekben fönnálló *valóban szembeszökő aránytalanságok* megszüntetése céljából erre szükség van.

Már pedig a pénzügyminiszter javaslata sem czéloz egyebet, mint ezeknek a szembeszökő aránytalanságoknak megszüntetését; a kataszteri tiszta jövedelemnek a szomszédos vidékek kataszteri tiszta jövedelmével való összhangba hozatalát.

Hogy az OMGE a javaslatnak ebbe a legegészségesebb és rég érzett és panasztól baj orvoslására hivatolt intézkedésébe, hogyan magyarázza bele azt, amit a földbirtok terhének csökkenését felpanaszoló városok emlékirata kér, de a mit a reform kifejezetten perhorreszkál: egészen új kataszter készítését és a mai tiszta jövedelmi fokozatok fölemelését, annak én tudója igazán nem vagyok. Hiszen utóbbi ellen teljes biztosítékot nyújt az, hogy az új tiszta jövedelmi fokozatok végérvényes megállapítása az országos földadó-bizottság hatáskörébe van utalva. (14. §.) Azt, hogy az aggodalmak elosztatása végett e tekintetben a munkálatokat záros határidőn belül kell befejezeni, koncedálom.

Az OMGEnek ama kívánalmára, hogy a fölött, ha vajjon az új osztályba sorozás, illetve, a tiszta jövedelem kiigazítás elrendeltessék-e, ne a pénzügyminiszter, hanem az országos földadó-bizottság döntsön: erre azt hiszem igazán nincsen szükség. Mert a törvényjavaslat által tervezett eljárás a megyei és országos földadó-bizottságok összeállítása és ingerenciája (3. és 14. §.) nézetem szerint elég biztosítékot nyújtanak minden fiskális túlkapás ellen; főleg, ha a kivétel záros határidőhöz köttetik. A mi végül az OMGE harmadik és utolsó főkövetelményét illeti, hogy a földtehermentesítési járulék, a melynek külön számítását a reform minden adónemnél elejti, a földadónál — szintén kontingentálva — továbbra is külön számíttassék, hát előlött azt hiszem nyugodtan napirendre térhet nemcsak az OMGE, hanem minden földbirtokos.

Mert a megkülönböztetés eddig is csak akadémikus jelentőséggel bírt és eltekintve attól, hogy ez az OMGE által kívánt célzattal csak akkor volna megtehető, ha a többi adónemeknél is alkalmaztatnék, mert — s ez is érdemelné az OMGE részéről némi csekély figyelembe vételt — ezek is viselték és viselik kezdettől fogva a földtehermentesítés költségeit, azt kérdem, mit akar az OMGE ezzel a kívánalommal, a melynek gyakorlati konzekvenciáját csak 1958 évben, a földtehermentesítési adósság lejárta után, tehát csekély 50 év múlva akarja levonni?!

Hiszen akkor most megalkotandó új adórendszerünk már túlhaladott álláspont lesz. Akkor már a kettős adórendszer biztos révében kell pihennie a magyar államhaztartás hajójának.

A házadó, szerény nézetem szerint, a következő hibákban szenved: 1. igen magas a házbéradó százaléka; 2. igazságtalan az általános házbéradó intézmény, azaz a tulajdonos által lakott házaknak egyes helyeken házbéradó alá vonása; és 3. igen nagy az eltérés a házadó két nemének, a házbér- és házosztályadónak mérve között.

A házadóra vonatkozó törvényjavaslat ezeket a hibáit mind enyhíti, a mennyiben:

a) a házadó kulcsát az általános házbéradó alá eső, 15000 vagy ennél több lakossal bíró községeket és városokat kivéve, 0,6—3⁰/₁₀₀-al mindenütt leszállítja;

b) az általános házbéradó alá eső körzeteket az eddiginél igazságosabban alakítja meg; mert úgy intézkedik, hogy a községek, városok külső, elhagyottabb részei az általános házbéradó alól kihagyassanak s az erre egészben nem alkalmas helyeken, azoknak belső, előkelőbb, forgalmasabb részei külön körzetek gyanánt vétessenek föl; s végül

c) úgy az általános házbéradó alá eső körzetek illetén megalakítása, mint a házbéradó kulcsának leszállítása, tehát ez is érdemel némi figyelmet, nem a házosztályadó fölemelése által gondoskodik arról, hogy a házadó két nemében jelentkező adóteher egymáshoz közelebb hozassék.

A házadó reformok ezen kétségtelen és nem kicsinyelhető érdemei dacára azonban, olyan teljes elismeréssel nem lehetek, mint a földadó-javaslat és a reform egésze iránt viseltetem.

Az új házadó mindenben jobb, igazságosabb, helyesebb lesz a mai-nál; a múlt és jelen szempontjából, tehát semmit terhére írni, nem lehet. De a reform által feltárt szebb jövő, a teljesen igazságos és arányos teherosztás nézőpontjáról, talán még sem egészen kifogástalan.

Igy először is: én legalább nem érzek elég erőt magamban ahhoz, hogy az erre legilletékesebb érdekelttség, a törvényhatósági és a r. tanácsú városok emlékiratában foglalt azt a kifogását, hogy a házbéradó kulcsa úgy a többi adókhoz viszonyítva, mint absolute, így is igen magas marad, egészen megdöntsem.

Mert való ugyan, hogy a fundált jövedelem erősebben adóztatandó meg, mint a nem gyökösített jövedelem és való, hogy a fundált jövedelmek között a legbiztosabb földbirtok hozamánál is biztosabb a házbérjévedelem: de a különbség a ház hozadéka javára még sem oly nagy, a mely a földbirtok *tiszta* jövedelmét érintő 8⁰/₁₀₀ és a ház *nyers* hozadékára nehezítő 9, 11, 15 és 17⁰/₁₀₀ adó közötti elérést mindenütt kiegyenlítené.

Szerintem a házadó kulcsa akkor állana arányban a többi adók s különösen a földadó kulcsával, ha annak százaléka a nyers jövedelemre alkalmazva 8, 11, 14 és 16⁰/₁₀₀-ban állapítatnék meg, tehát a legkisebb községekre és a székesfővárosra, de különösen a 15000 és ennél népesebb lakosságú városokra 1—1⁰/₁₀₀-al leszállítatnék. Sőt ha föltétlen figyelembe vételt követelő finanziaális tekintetek vissza nem tartanának, azt mondanám, hogy az egészen kifogástalan házbéradó kulcs: a 8, 10, 12 és 14⁰/₁₀₀ volna. De erre ezidőszerint gondolni sem lehet.¹

Továbbá, igazságtalannak vélem az általános házbéradókötelezettség intézményét. Igazságtalanságnak tartom azt, hogy az a ház, melyben a tulajdonos maga lakik s a mely az ország ezer és ezer községében és városában házosztályadó alá esik, másik 100 vagy 200 helységben, sőt ugyanazon város vagy község egyes részeiben, a négyszerte nagyobb házbéradóval rovassek meg.

¹ A miniszterelnök-pénzügyminiszter januárius 28-iki beszédében megtette azt, a mi ma egyáltalán lehetséges: proprio motu 9, 11, 14 és 16⁰/₁₀₀-os kulcsot proponált; tehát további 1—1⁰/₁₀₀-ot engedett le Budapestre és a 15000 s ennél több lakással bíró városokra vonatkozólag.

Erre a javaslat indokolásában sem találok érvet; mert a mit ez a házbéradó mellett felhoz, az mind helyén való és igaz, de mind csak a bérbeadott házakra illik.

Szerény nézetem szerint tehát az általános házbéradókötelezettség intézményét nem megjavítani, mert ezt a javaslat a leghelyesebb irányban megteszi, hanem eltörölni kellett volna s e helyett a házosztályadó progressziójának helyes továbbfejlesztésével és pedig e célra szolgáló további két magasabb fokozat beállításával, a tulajdonos által lakott házakat mindenütt házosztályadó alá kellett volna vonni.

A házadó illetén szabályozásával megszüntetnénk egy igazságtalanságot, kiegyenlítőnk a házadó két neme közötti nagy eltérést, egyszerűbbé tennők a kivetési eljárást s talán — tekintve, hogy laküresedések esetén a kincstár a házosztályadóban állandó kárpótlást nyerne, az adóbevétel sem lenne nagyobb apadásnak kitéve.

Szükségesnek vélném a házadó illetén szabályozását az igazságos adóztatás érdekében már csak azért is, mert a míg a bérbeadott ház tulajdonosa, a javaslat indokolása szerint is, a terhére kivetett házbéradót részben vagy egészen a bérlőre háríthatja és hárítja át, addig az, a ki a saját házában lakik, ennek adóját senkire át nem tolhatja, hanem maga viseli.

A mi az új házadó ellen emelt többi kifogásokat illeti, mint a milyen pl. az, a melyet sajátságos, de a városok emlékiratában is megtalálunk, hogy a javaslat miért kerekíti ki az 1 kor. 60 filléres házosztályadótételt 2 koronára és a 2 kor. 40 fillérest 3 koronára; továbbá, hogy miért alakít olyan városokban is, a melyek egészükben nem esnének általános házbéradó alá, eme adónem alá vonandó részkörzeteket stb.: az ilyen kifogások nemhogy figyelembe vételt érdemelnének, vagy éppen ártának a javaslatnak, hanem annak helyes irányát annál tisztább világításba helyezik.

Avagy nem az igazság legelemibb követelménye-e az, hogy a mikor mondjuk: Pusztaföldemes község egészen általános házbéradó alá esik, akkor pl. Szegednek legalább főtere és ennek környéke is az alá vonassék. Vagy tekinthető-e kicsinyeskedésnél, vagy konok perlekedésnél egyébnek az, ha valaki egy adótételnek 40—60 fillérral, inkább csak a kerekszám kedvéért történt fölemelését támadja akkor, a mikor ugyanaz az adóreform, ugyanazt az adózót, a kinél ezt teszi, a II. osztályú kereseti adóban, családtagadóban, általános jövedelmi és országos betegápolási, községi és megyei pótagóban 20—30-szor ennyi alól mentesíti. Van azonban úgy a városok emlékiratában, mint más helyen is előforduló kisebb jelentőségű kívánság a házbéradó-alap megállapítását illetőleg, a melyet magam is honorálni szeretnék. S ez a bérlő által fizetett vízvezetési, csatornázási és szemétkihordási díjak levonásának megengedése. Ezt annál inkább helyénvalónak vélném, mert ezek a díjak nemcsak hogy nem jövedelme a háztulajdonosnak, de voltaképpen nem is az ő, hanem a vízvezeték, csatornázást, szemétkihordást igénybe vevő bérlő tartozásai volnának és csak a városi szabályrendeletek ellenkező intézkedésén múlik, hogy azokat a bérjövödelemhez kell a törvénynek számítani.

A reform legnehezebb és legnagyobb körültekintést igényelt része, mint mindenütt, nálunk is, kétségtelenül a kereseti adóról szóló törvény megalkotása volt. Óriásiak voltak itt a nehézségek, melyekkel a reformátor-

nak, különösen végképp demoralizált III. osztályú kereseti adónk újjáteremtésében küzdenie kellett.

Az adózási kézségnek, az adózás etikájának mondhatni teljes hiánya és a lehetetlenül magas adókulcs ennél az adónál 1876 óta oly szoros frigyre léptek, annyira összeforrtak egymással, hogy ezeknek szétválasztása és megszüntetése egyikévé vált a legnehezebb problémáknak.

És daczára annak a sok és heves támadásnak, a mely a reformnak éppen a kereseti adóra vonatkozó részét éri, azt kell mondanunk, hogy ezt viszonyaink között helyesebben, jobban megoldani nem lehetne. Mert mi itt az állapot? Mit tesz a reform? és melyek azok a lényegesebb kifogások, melyeket az érdekeltségek a reform ellen emelnek?

Négy osztályúvá tagozott mai kereseti adónk

1. a 200 koronán alóli állandó illetményen, a napszamosoknak az 1883. évi X. törvénnyel megadott adómentességen és az 1898. évi 76785. sz. pmr.-tel ezek analogiáján mentesített azon gyári és ipari segédeken és segéd munkásokon kívül, a kik napi- vagy hetibérrrel vannak alkalmazva, avagy darabszámra vagy szakmányba dolgozván, nem keresnek többet a helyi közönséges napszámnál, *a létminimum adómentességét egyik osztályban sem ismeri*; sőt 2. *a családtagok adójával* és 3. *a kereseti adó II. osztályával* nagyrészt éppen azokat rója meg képtelen és elviselhetetlen adókkal, a kik a létminimum fölött is alig rendelkeznek.

További nagy hibái aztán még a mai kereseti adónak: 4. hogy legfontosabb és legtágabb körű, mert a nem állandó fizetéssel járó, összes üzleti és értelmi foglalkozásokra kiterjedő III. osztályában, a valóságos jövedelem kimunkálása és megadóztatása intézményesen nincsen a törvényben biztosítva s ennél fogva, különösen a nagyobb jövedelmeknek tényleg csak $\frac{1}{3}$ része kerül adó alá; 5. hogy ugyancsak *a III. osztályú kereseti adónak 10⁰/o-os kulcsa*, a mely az általános jövedelmi póttadóval 11, s illetve 13 $\frac{1}{2}$ ⁰/o-ra emelkedik, *túl magas* s ennél fogva azokban az esetekben, a mikor a valóságos jövedelmet utolérni sikerül, túlterhelést és aránytalanságot eredményez.

Es miként intézkedik ezzel szemben az új törvény? *Először is megszünteti a négy osztályú kereseti adót és általános kereseti adót létesít*; átveszi ebbe a mai I. osztály adóképes alanyait és a III. osztályú kereseti adóköteleseket, valamint azokat, a kik eddig bányaadót fizettek; ellenben kihagyja az összes szolgálati viszonyban állókat, tekintet nélkül arra, hogy üzleti vagy értelmi téren, magán avagy közintézményeknél, illetve hatóságoknál vannak-e alkalmazva s ezeket az általános jövedelmi adó alanyaivá teszi. *Másodszor* eltörli a II. osztályú kereseti adót és a családtagok adóját. *Harmadszor* 600 korona létminimum erejéig adómentességet biztosít mindenkinek kivétel nélkül. *Negyedszer* az adókulcsot a III. osztályú kereseti adó eddigi 10⁰/o-áról, 4, illetve 5⁰/o-ra mérsékli s ezzel az értelmi foglalkozásuk adóját 60⁰/o-al, a többiekét pedig 50⁰/o-al leszállítja. *Ötödször* a vallomástételt kötelezővé teszi, annak elmúlasztását mint a vallomáson nyugvó többi adónemnél is, 5⁰/o adópótlékkal, a jövedelem valótlán bemondását pedig az adónak 1—8 szoros összegével bünteti s ez által a valóságos jövedelem megadóztatását az eddiginél jobban biztosítja. *Hatodszor* az általános kereseti adó összegét 3 évre az eddigi évi 28 millió koronában kontingentálja és 5⁰/o-ot meghaladó hiány esetére pótkivetést rendel el.

A mint ezekből látható, a reform óriási léptekkel viszi előre kereseti

adónkat a tökéletesedés útján s ha ennek daczára igen tekintélyes érdekeltségek, mint kereskedelmi és iparkamarák, az országos iparegyesület, a magyar gyáripárosok országos szövetsége, az országos magyar kereskedelmi egyesület stb. az új kereseti adó ellen több kifogást emelnek, azt semmiestre sem a javaslatnak, hanem annak a féltő gondnak kell betudnunk, melylyel ebben a mindenek harczában, ahol minden szentnek különben a szokottnál is erősebben maga felé hajlik a keze, a magyar ipar érdekeit, különösen Ausztriára való tekintettel, minél hathatósabban megvédeni igyekeznek.

A kifogások, a melyeket az érdekelt ipari és kereskedelmi körök a kereseti adójavaslat ellen emelnek, különben a következők: 1. Keveslik a 600 korona létminimumot; 2. Ausztriára való tekintettel 3%-ra kérik leszállítani az adókulcsot; 3. indokolatlannak tartják az értelmi foglalkozásnak nyújtott 1% kedvezményt; 4. mellőzni kérik a kötelező bevallást összes következményeivel; 5. fentartani kívánják a 3 évi kivetést, a 3 évi jövedelmi átlaggal; 6. kifogásolják a minimális alap fölfelé tolását és 7. elejteni kérik a minimális kontingenst a pótkivetéssel.

E kifogások közül az elsőt és utolsót olyanoknak tekinthetjük, a melyek figyelembe vételt érdemelnek s a melyek elől a kormány és a törvényhozás aligha fognak kitérni. Mert igaz ugyan, hogy vannak államok, a melyekben a létminimum 600 koronánál is kevesekb. De azok a megállapítást korábbi, nagyrészt az általános drágaság előtti időkben s részben ottani különleges viszonyok szerint eszközölték. Ma és a mi viszonyaink között azonban 600 korona a megélhetésre nem mindenütt elegendő. Ennélfogva nem lehet kétségünk e tekintetben, hogy a létminimum vagy általában, vagy fokozatosan de 800 koronáig fel fog emeltetni. Leghelyesebbnek azt tartanám, ha létminimumra úgy helyenként, mint a családi viszonyra való tekintettel legalább 3 fokozat alapítatnék meg.¹

Az adóminimum kontingentálásától minden aggodalom nélkül el lehet állani; mert nem tekintve azt, hogy úgy is csak három évre van tervbe véve, arra a kereseti adóbevétel stabilitását és természetes fejlődését tekintve, valóban semmi szükség nincsen s így nem lenne czélszerű a pótkivetésben rejlő fenyegetést Damokles kardként az adózók feje fölött tartani. Azt, hogy az eddig szidott és tényleg csak kényelmi szempontból helyeselhető, 3 éves kivetést az adózók fogják visszakíválni, igazán nem hittem volna.

De gondolom: ezt nem is a szerelem teszi. Nem a 3 éves ciklusokat vágnak fentartani, nem az egy évre való kivetés ellen irányul a kifogás éle, hanem az adóalap illetén számítását fájlatják. És e tekintetben a veszteségek figyelembe vételét valamely módon és talán leghelyesebben éppen az érdekeltek által fentartani kívánt 3, vagy esetleg 2 évi átlagszámítás útján gondozandónak vélném.²

A mi a minimális alap fölfelé tolását illeti, az ez ellen irányuló kifogás teljesen alaptalan; mert kérдем: az adókulcsnak felére, sőt azon alól is történt leszállítása mellett, miként lehessen a törvénynek a mai adóbevétel lehető fentartására irányuló intenczióját megvalósítani, ha a valóságos jövedelem hatékonyabb megközelítéséről e tekintetben is nem gondos-

¹ Helyre és a családtagok számára való tekintet nélkül 800 koronára emeltett úgy itt, mint az általános jövedelmi adónál.

² A pénzügyi miniszter az utóbbihoz, vagyis az előző évi veszteségeknek az adóalapból való levonásához hozzájárult.

codunk? Hiszen e nélkül a minimális alapon adózók 50, illetve 60⁰/₀-al a mai adójuknál kevesebbet fizetnének az 5, illetve 4⁰/₀-os adótétel mellett.

De nem állhat meg ez a kifogás azért sem, mert az adóalap emelése csak szükségszerű folyománya annak a rendkívüli áremelkedésnek, mely az ipari és kereskedelmi cikkek, értelmi munka stb. terén a mai minimális alap, az 1875 évi XXIX. tcz. 19. §-ának megalkotása óta beállott.

Egyébiránt, a kinek a minimális alap magas, az vallja be a valóságos jövedelmét. Mert biztosítók róla mindenkit, hogy ezekben a minimális alapokba, a melyek az adóknak, illetőleg az ezek alapjául veendő jövedelemnek külső ismérvek alapján való megállapítására rendelvek, s a melyek ennél fogva az egyenes adók előnyeit veszélyeztetik, egyetlen törvényhozás és adókiadó közeg sem szerelmes. Mindenik csak örvend neki, ha azok alkalmazására minél ritkábban kerül a sor. Most már, a mélyen leszállított kulcs mellett, csak az adózók áll, hogy ezt lehetővé tegyék.

Hogy az érdekeltségi képviselők az adókulcsnak 3⁰/₀-ra való mérséklését kívánják, ezt ha elfogadhatóan megindokolni nem is, de érteni tudom. Mert, ha a többi adókhoz viszonyítva és a szolgáltatási képességet tekintve, a 4, illetve 5⁰/₀ felel is meg a helyes aránynak, és a reformnak elsősorban ilyen adóztatás a célja, viszont az is kétségtelen, hogy a 3⁰/₀-os adókulcs zsenge iparunk és kereskedelmünk fejlődését, versenyképességének előmozdítását hatékonyabban szolgálhatná, mint a magasabb százalék. Ez pedig nem kisebb érdek az adóbevételek biztosításánál és az arányos adóztatásnál.

Csakhogy annak, a ki látó szemmel néz, a ki el is akarja érni a mi után nyúl, annak nem szabad felednie, hogy a kötelező vallomás és ennek szankciói nem fognak a valóságos jövedelemhez azonnal hozzájuttatni. Az a 4—5⁰/₀ valójában nem fog többet hajtani 3—4⁰/₀-nál. De bár csak ezt behozná.

Hiszen tessék csak megfigyelni a IV. osztályú kereseti adót, a tőkekamat- és járadékadót, sőt részben a hatékonyabban ellenőrizhető s ennél fogva nem annyira terhelt házbéradót. Ezekre most is kötelező a bevallás és annak valótlansága épp úgy büntetettik és mégis mennyi az eltitkolás.

Három ⁰/₀-os kereseti adókulcsra tehát addig, a mig meg nem látjuk, hogy az új törvények az adózási készség fejlesztésére mennyiben lesznek hatással, még akkor sem lehetne gondolni, ha nem a 4 és 5, hanem a 3⁰/₀-os adókulcs felelne meg, a többi adónemek kulcsához mérve, a helyes adózási aránynak.

Hanem az említett és szőnyegen forgó erős nemzeti érdekekre való tekintettel, helyénvalónak vélném, hogy abban az esetben, ha a kontingens fentartatik, az maximális legyen és mondja ki a törvény, hogy az évenkénti természetes növedéken felüli többlet, elsősorban a kereseti adónak 3⁰/₀-ig való redukálására fordítandó s csak azután a létminimum emelésére. Ez, azt hiszem, fejleszteni az adózás etikáját, előmozdítani a valóságos jövedelem bevallásának előhaladását is.¹

A legalaptalanabb azonban az a támadás, a melyben a kötelező vallomás behozatalát és ennek szankcióit részesítik. Mert a ki a III. osztályú kereseti adó kivételével és adminisztrációjával foglalkozott és tudja, hogy az erre illetékes fórumok, a jog és igazság rovására, hányszor állanak ott

¹ A törvényjavaslat így fog módosíttatni.

tehetetlenül és kénytelek futni engedni adat hiányai miatt, a legnagyobb adó-alapokat s viszont, az 1875 évi XXIX. tcz. 18. és 19. §-ainak kényszerítő rendelkezésénél fogva, minimális alapon túlterhelni a kisebbeket; a ki igazán arányos és igazságos adóztatást akar: lelkéből üdvözölni fogja az új törvénynek ezt az intézkedését, a mely égbekiáltó igazságtalanságok enyhítésére és majdan megszüntetésére van hivatva.

De a mi különösen sajtáságos és nagyon is jellemző az, hogy ez a támadás egyszerre, egy kalap alatt éri a kötelező vallomást és ennek biztosítékait és a 4, illetve 5°/o-os adókulcsot. Szóval az érdekelt körök nem kívánának egyebet, minthogy az eddigi 10°/o-ot nem is 4 és 5°/o-ra, hanem 3-ra szállítsa le az új törvény, a jövedelem eltitkolás lehetőségét pedig hagyja meg az eddigi paradicsombeli, vagy mondjuk — csak a topográfiai fekvés kedvéért — ázsiai boldog állapotban. Hát a melyik pénzügyi kormány, a melyik törvényhozás ezt megtenné, az igazán méltó lenne rá, hogy az adótörténelem megbélyegezze.

Nem. Éppen elég volt Magyarországon az adóeltitkolásból. Nagyon is ideje már, hogy adómorált teremtsünk. Addig, a míg szipolyozó adótörvényeink és hozzájuk részben méltó, Bachtól visszamaradt tisztviselőink voltak, menthető volt a dolog. De méltányos törvények mellett és akkor, a mikor ma már feladata magaslatán álló pénzügyi tisztviselő karunk minden valamire való és hatáskörrel bíró tagja tudja, hogy az állam, az ügynevezett kincstár semmi más, mint a polgárok összesége s hogy ennél fogva első és legfőbb feladatunk a királyi kincstár és az adózók érdekeinek harmonikus, összeegyeztetése; ma itt az ideje, hogy a hamis adóvallomások kora végképp lejárjon.

És ne higgye senki, hogy ez állami, fiskális érdek. Legkevésbbé. Hiszen az államnak meg kell kapnia a szükséges adóbevételt. A mit az egyik fia tőle elvon, azt meg kell kapnia a másiktól. Az adóeltitkolások megakadályozása tehát elsősorban ezeknek a mások helyett is adózó, mások terhét is viselő honpolgároknak az érdeke, nem az államé.

Ezért arról, hogy a bevallás kötelezővé ne tétessék, hogy annak elmulasztása és a jövedelem valótlan bemondása ne büntetessék s hogy ennek összes garanciái meg ne adassanak, éppen az adózók, az igazságos adóztatás érdekét tekintve, beszélni sem szabad.

Kifogásolják, a mint említettem, az üzleti foglalkozásuk részéről, az értelmi foglalkozásnak nyújtott 1°/o kedvezményt is. A ki azonban tudja, hogy az értelmi foglalkozásokhoz szükséges pl. az ügyvédi, mérnöki, orvosi stb. képzés megszerzése mennyivel több időt, tanulmányt s ezekben befektetést igényel s hogy hozamuk aránylag mégis mennyivel kevesebb, kétesebb és későbbi, mint az üzleti foglalkozásoké, az lehetetlen, hogy el ne ismerje, hogy a kormányjavaslat itt is helyes irányt követ.

Terem szük levén ahhoz, hogy egy adónemmel tovább foglalkozhassak, áttérek a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról szóló törvényjavaslatra, a melyet az ezen vállalatoknál jelentkező szolgáltatási képesség fokát, és azt tekintve, hogy itt az egyéni megélhetés gondjaival nem kell számolnunk, indokából, teljes egészében fentartandónak vélek, csak a veszteségek figyelembe vételét tartanám itt is, az általános kereseti adónál kifejtett nézetemhez képest gondozandónak.¹

¹ A pénzügyi miniszter az utóbbihoz, vagyis az előző évi veszteségeknek az adóalapból való levonásához hozzájárult.

De ha a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok megadóztatását tárgyzó előbb említett alapadóra nézve, nincs is egyéb megjegyzésem, az ezen vállalatokra is helyesen kiterjesztett általános jövedelmi adóra azonban egy dolgot én is tisztázandónak tartanék.

Az említett vállalatok üzleti adójáról szóló 1875 évi XXIV. tcz. szerint ugyanis a vállalat birtokában levő adómentes értékpapírok kamatjövédelme, a most hivatott törvény szerinti adóztatásnál nem vonható adó alá s mint-hogy a mai általános jövedelmi pótdadó alapját, az 1875 évi XLVII. és 1883 évi XLVI. tcz. határozmányai szerint, mint minden adónemnél, úgy itt is, a törzsadó képezi: e papírok jövedelme az általános jövedelmi pótdadónál is, tehát végkép és egészen adózatlanul maradt. Most az új általános jövedelmi adó ezeket a jövedelmeket is érinteni kívánja.

Az igazság szempontjából a törvényjavaslatnak ezt az intézkedését csak helyeselhettük. Nemcsak azért, mert ennél az adónemnél, ahol semmi-féle mentesség figyelembe nem vehető, sem tehet a törvény kivételt, hanem azért is, mert sehogysem egyeztethető össze az osztó igazsággal, hogy egy jövedelmező vállalatnak, minden különösebb ok nélkül, teljes adómentességet biztosítson egy adórendszer csak azért, mert pénzét adómentes értékpapírokba fektette.

Az a kifogás, a mely magasabb állami és nemzetgazdasági érdekekre hivatkozva azt állítja, hogy ezzel a megadóztatással papírjaink ithon maradását akadályozzuk meg és kivándorlását mozdítjuk elő, a mi válságok idején nagy bajok szülőoka lehet, nem állhat meg. Nem pedig azért, mert a 0·7—5, sőt ipari vállalatoknál csak 3⁰/₀-ig terjedő általános jövedelmi adó, bizonyára nem fog egy vállalatot sem visszatartani attól, ha ez különben irányzatának, vagy érdekeinek megfelel, hogy adómentes értékpapírokat szerezzen, mert hiszen azok hozama sokkal nagyobb — 10⁰/₀-os — vállalati adóval ezután sem lesz megróható. Aggályaim tehát nem is ily irányúak, hanem arra vonatkoznak, ha vajjon összeegyeztethető-e ezen kötvények kamatainak megadóztatása, bármely adóval való érintése, akár pénzintézetek, akár mások birtokában legyenek, az azoknak kibocsátásuk alkalmával biztosított adómentességgel.

De habár e tekintetben a kötvények szövege az ellenkezőt látszik bizonyítani, mert pl. a magyar földtehermentesítési kötvény, az aranyjáradék stb., *teljes bélyegilleték- és adómentességet biztosít* a kötvények és azokon levő kamatszövevények részére *jövőre is*, mégis: ismerve azt a nagy alapos-ságot és körültekintést, a melylyel a reformjavaslatok készültek, minden kétségen felül állónak tartom azt, hogy a vonatkozó államadóssági törvények az illetén megadóztatást, e kötvények kamatainak az adóköteles egyéni összjövedelembe való bevonását vagyis *jövedelmi* (s nem hozadéki) adóval való megrovását nem zárják ki. Mert ellenkező esetben ez az intézkedés bizonyára kimaradt volna az általános jövedelmi adóról szóló törvényjavaslatból.¹

Azoknak pedig, a kik a hazai iparnak adott kedvezményekről szóló 1907 évi III. tczikkre hivatkozva kifogásolják a többi adók alól mentes jövedelemnek ezen adónemmel való érintését, azt válaszolhatom, hogy a hazai iparnak nyújtott számos kedvezmény mellett, maga az általános jövedelmi adó semmiesetre sem fogja hátráltatni a magyar ipar fejlődését. Ele-

¹ A miniszterelnök kimutatta említett beszédében, hogy a mentesség csak a szelvény (hozadéki) adóra terjed ki s csak arra értetett eredetileg is.

gendő oknak tehát ezt sem tekinthetjük arra, hogy az egyéni összjövedelem megadóztatását célzó elv helyes alkalmazásán rést ütni engedjünk.

Ha azonban a tapasztalat igazolná, hogy a magyar ipar érdeke ennek a csekély adónak az elejtését is megkívánja a mindenkori magyar kormány, a törvény megfelelő módosítása elől bizonyára nem fog sohasem elzárkózni.

A *tőkekamat- és járadékadóról* szóló törvényjavaslat lényegesebb eltérései, az 1875. évi XXII., 1883. évi VII. és 1908. évi V. tcz. intézkedéseinek nyugvó mai állapottól: 1. az adókulcs tetemes leszállítására és 2. a külföldiek, illetve külföldről folyó jövedelmek hatékonyabb megadóztatására.

Mint hogy ezeket a módosításokat csak helyeselni lehet s minthogy e különben is alig támadott törvényjavaslat ellen, csak egy számbavehető kifogást hallottam s ez a városoknak az a méltánylást érdemlő óhajtása, hogy a törvényhatóságok által kibocsátott kölcsönkötvények és záloglevelek kamatai utáni adó, a melyre nézve a 10⁰/_o-os adókulcs továbbra is fentartott, szintén 5⁰/_o-ra szállíttassék le, ennél fogva ezen adónemnél tovább időzni szükségtelennek tartom.

*

Az összes adónemek között a legtöbb támadás az új *általános jövedelmi adót* tárgyazó törvényjavaslatot éri. S ez érthető is. Mert míg a többi javaslatok az adózóknak csak egyes csoportjait érintik, ez az új adó, mindenkinek a zsebébe belenéz.

E törvényjavaslat szerint ugyanis, a létminimum kivételével *az adóalanyt bármely forrásból megillető, összevont jövedelem együttes összege után 0,7—5⁰/_o-ig emelkedő progresszív adó lesz kivetendő.*

A porosz adórendszerben, a mely az általános jövedelmi adón kívül, a mint már említettem, csak egy mérsékelt kiegészítő adót, az általános vagyonadót ismer, ez az adónem alkotja a gerinczet. Nálunk csak idők múltán fejlődhetik azzá. De éppen ezért, mert nálunk is ez a hivatása s mert addig is, mint kiegészítő, a többi adónemnek esetleges hiányait pótló s azok alól kibuvó adómentes jövedelmeket is érintő adónem igen fontos szereppel bír, különös figyelmünkre érdemes.

Igen üdvös intézkedései ennek a javaslatnak: a létminimum mentesítése, a progresszivitás behozatala és az, hogy azokat, a kik évenként legalább négy hónapot nem töltenek az országban, az adótétel háromszorosával rója meg.

A kifogások közül, melyeket ez adónem ellen felhoznak, azokkal, melyeket a létminimum összege, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és a hazai ipar támogatása szempontjából támasztanak, már végeztem.

Egyhangú a támadás mindenekelőtt a háztartás szerinti adóztatás szigorú keresztülvitele ellen. Ennek a jogosultságát pedig elvitatni nem lehet. Nem különösen nálunk, a hol az ellenkező szabályozás, a gyakorlati életből merített tapasztalatok szerint, tömeges visszaélésekre vezetne.

A városok emlékirata azt proponálja, hogy e visszaélések ellen megtorlásokkal, jövedéki büntetésekkel védekezzék a kincstár. Ennél rosszabb tanácsot képzelni sem lehet. Hiszen ez egyfelől az adózóknak állandó zaklatására és szakadatlan súlyos büntetésére vezetne, másfelől pénzügyi közlegeinket egészen ezen adónem számára foglalná le.

De ezt és a javaslat indokolásában kifejtett elvi álláspont helyességét nem tekintve, talán némi súlylyal bírhat az is, hogy Poroszország az általános jövedelmi adó behozatala alkalmával szintén erre az álláspontra helyez-

kedett s csak 1906-ban, tehát 15 évi tapasztalat és fejlődés után látta lehetőknek az attól való eltérést.

A mi pedig Ausztriát illeti, melyre a kifogást tevők szintén hivatkoznak, az ottani törvény tulajdonképpen csak a háztartás fejének oldalrokonai tekintetében tesz kivételt. Mert az, a mit az osztrák jövedelmi adótörvény 157. §-a úgy fejez ki, hogy külön adóznak, a feleséget kivéve, a többi rokonok közül is azok, *a kik fentartásukról maguk gondoskodnak és a kiket nem a háztartás feje lát el*, az, szerintem, csak más szavakkal való kifejezése annak, a mit a mi törvényjavaslatunk 3. §-ának a) pontja mond, mely szerint a családtagoknak az a jövedelme, mely nem kerül a háztartás fejének rendelkezése alá, nem számítható az ő jövedelméhez.

A mit azonban az ellentétes felfogás lefegyverzésére s az egyének és háztartások megadóztatása körül kétségtelenül előálló eltérés kigyenlítésére magam is kívánatosnak találnék, ez egyfelől *a gyermekek számának megfelelő fokozatos adóleszállítást elrendelő* gyermek-paragrafus alkalmazása, másfelől annak kimondása volna, *hogy a háztartás szerint adózók egy bizonyos összegig, pl. 3000 koronáig bezárólag, mindig a következő alsóbb adótételt tartozzanak fizetni* és pedig az együtt adózó családtagok számához képest egy, két, sőt esetleg három fokozattal is alább szállva.¹

Kifogásolják az adótételnek az alsó- és középrétegeknél való gyors emelkedését és kívánják, hogy a progresszió e tekintetben az osztrák sémához alkalmazkodjék. Minthogy ennek a méltányos és nemzeti szempontból jogos kívánalomnak pénzügyminiszterünk, a magyar és osztrák középjövedelem közötti eltérés figyelembevételével, már a városok anketjén eleget tett, ezzel tovább foglalkoznunk felesleges.

A mi azt a kívánalmat illeti, hogy az adóalap megállapításánál az adóköteles jövedelemből az adók és azok járulékai levonhatók legyenek, ezt nem tartom elfogadhatónak. Nem azért, mert a kérdésben úgy az elmélet, mint a gyakorlat egyaránt foglal állást pro és kontra, nem is azért, mintha magam a levonást ellenzők pártján volnék, hanem tisztán és kizárólag pénzügyi szempontok miatt.

Ugyanis, ha az adók levonását egyik adónemnél megengedi a törvény, meg kell azt a többinél is engednie. Az összes állami egyenesadóknak és azok járulékainak az adóalaphoz való levonása pedig, a pénzügyi kormány számítása szerint, egyenesadóbevételeinknek 30 millió koronával való csökkenését eredményezné. Nem szükséges azt bizonyítani, hogy az egyenesadóbevételek ilyen mértékű visszaesését államháztartásunk, a mai kiadások mellett, nem bírná meg. Mi lenne tehát az adók levonásának következménye? semmi más, mint az, hogy az ekként előálló apadást az egyenesadóbevételeknek más úton való fokozásával, új adó behozatalával, vagy a meglévők kulcsának emelésével kellene pótolni. A mi az adózó közönségre nézve könnyítést semmi esetre sem jelentene. Sőt az adólevonás megtagadásánál rosszabbul is üthetne ki.

Hogy az előző év vesztesége a kivetésnél figyelembe vétessék, jogos követelménynek tartom és miként az általános kereseti adónál és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójánál, úgy itt is teljesítendőnek vélem.²

¹ Előbbi (2 gyermek után egy, 4 után két fokozattal alacsonyabb adó kivetése) el van fogadva. Utóbbiról nem volt még szó.

² A pénzügyi miniszter az utóbbihoz, vagyis az előző évi veszteségeknek az adóalaphoz való levonásához hozzájárult.

Az általános jövedelmi adó kontingentálását szükségtelennek tartom. De ha az mégis fentartatnék, a javaslat álláspontját teszem magamévá. Mert igaz ugyan, hogy elméleti szempontból talán a jövedelmi adó volna legkevésbé kontingentálható, valamint azt sem igen lehet tagadni, a mit a magyar gyáriparosok országos szövetsége felhoz, hogy mi általános jövedelmi adóban az osztrák általános jövedelmi adóbevételnek a kvóta szerinti százaléknál többet alig irányozhatnánk elő, ez pedig (58 millió koronának $36\frac{4}{10}$ -a) csak 21 millió 112 ezer koronát, tehát kerekszámban 22 milliót tenne ki; mégis tekintve, hogy egyenesadóbevételünk 200 millió koronában úgy is kontingentálva van: a mindenkit érintő általános jövedelmi adónak a javaslat szerinti 46 millió koronában, vagy bármely összegben való kontingentálása mindenesetre igazságosabb, mint bármely más, csak az adózók egyes csoportjait felölelő adónémé.

A kontingentálást illetőleg különben egy általános megjegyzésem volna. Az eddigiekben minden kontingentált adónemnél a törvényjavaslatok indokolásának és az érdekeltség kifogásainak mérlegelésével, a jogosabb álláspont szerint, a kontingens fentartása vagy elejtése mellett foglaltam állást. Végezetül nem mulaszthatom el azonban kijelenteni, hogy elvileg egyes adónemek kontingentálásának föltétlenül ellensége vagyok. Mert minden adónemnek annyit kell hajtania, a mennyit igazságosan megállapított kulcsa szerint az alája tartozó jövedelem kiad. Sem többet, sem kevesebbet. Hanem igenis kontingentálhatónak és az államháztartás biztonsága érdekében kontingentálandónak tartom az összbevételt; mert azt az állam már igenis kimondhatja és helyes beosztás mellett ki is kell mondania, hogy: az egyenesadókból ennyit kell bevennem.

Ez okból, nézetem szerint, azontúl, hogy az említett adónemekből folyó egyenesadóbevételünket a szükségletnek megfelelő 200 millió koronában kontingentáltuk, az egyes adónemek kontingensét el kellene ejtenünk s azt kellene törvénybe iktatni, hogy: 1. a mennyiben egyenesadóbevételünk a 200 milliót, a természetes fejlődés szemelött tartásával előre meghatározandó növedéken túl is, meghaladná, a többlet elsősorban a házbéradó, másodsorban a kereseti adó, azután a földadó s végül a vállalati és a tőkekamatadó arányos leszállítására fordítassék; 2. ha pedig a bevétel 200 millió koronát nem érne el, a hiány a mindenkit érintő általános jövedelmi adó megfelelő emelése útján pótolassék. Ez felelne meg a tudomány, az igazság és a fejlődés követelményeinek. És így lehetne az általános jövedelmi adót egyenesadóbevételünk főforrásává fejleszteni és a hozadéki adók kiküszöbölésére s helyettük az általános vagyoadó, mint kiegészítő adónem behozatalára, szóval a porosz adórendszernek hazánkban leendő megvalósítására a talajt előkészíteni.

Mielőtt ezekben az egyenes adóreformra vonatkozó, az anyagi jogot szabályozó törvényjavaslatokkal végeznék, egy pár példával kívánnám illusztrálni azt, hogy miként alakul az egyes adózók adóterhe jövőre a mai állapothoz viszonyítva.

Ma a földbirtokos 10, 50, 100, 500, 1000, 5000, 10000 és 100000 korona kataszteri tiszta jövedelem után 9'75, 22'95, 39'30, 175'90, 343'80, 1669'80, 3327'00, 16587'00, illetve 33162'00 korona adót fizet az összes ma fennálló állami adókban;

a jövőben pedig 2, 10, 20, 111, 234, 1410, 3000, 16000 és 32000 koronát fog fizetni; az apadás tehát: 7'75, 12'95, 19'30, 64'90, 109'80,

259·80, 327·00, 587·00 és 662·00 koronát tesz pénzben és 79·4, 56·4, 49·1, 36·8, 31·9, 15·5, 9·8, 3·5 és 1·9⁰/₀-ot százalékban kifejezve.

Az a háztulajdonos, a kinek háza házosztályadó alá esik, fizet összesen állami egyenesadóban háza után, ha az a legmagasabb fokozat alá eső községben, vagy városban van és azon kívül egyéb adótárgya nincsen, az új általános jövedelmi adó számításánál egy szoba hasznóértékét, az ilyen helyeken maximális, 200 koronának véve, ha a ház: 1, 2, 3, 4—5, 6—7, 8—9, 10—11, 12—13, 14—15, illetve 16 szobás: 4, 14·40, 20·80, 37·60, 56·40, 81·60, 108·80, 136·00, 161·20 és 236·00 koronát;

a jövőben pedig fizetni fog 3, 8, 12, 32, 48, 73, 98, 124, 162 és 210 koronát; *az apadás tehát*: 1·00, 6·40, 8·80, 5·60, 8·40, 8·60, 10·80, 12·00, 9·20 és 26·00 korona, vagyis: 25—11⁰/₀.

Ha az épület házbéradó alá esik, akkor fizet ma annak tulajdonosa: 100, 500, 1000, 5000, 10000, 50000, illetve 100000 korona nyers bérjövedelem után: 18·80, 76·80, 151·60, 736·00, 1464·00, 7288·00, illetve 14568·00 koronát, föltéve, hogy a község vagy város nem tartozik általános házbéradó alá és lakossága 1000 léleknél több; *a jövőben pedig fizetni fog*: 11, 55, 118, 662, 1416, 7706 és 15600 koronát. *Az apadás tehát* ebben az esetben: 7·80, 21·80, 33·60, 74 és 48; vagyis 41·4—3·2⁰/₀, a 10000 korona nyers házbérjövedelemig, ellenben 50000 korona nyers házbérjövedelemnél már 412 korona és 100000 koronánál 1038 korona adóemelkedés áll elő.

Általános házbéradó alá eső azokban a községekben és városokban, a melyeknek a lakossága legalább 15000 (ezek közé tartozik Kolozsvár is), *az adóteher ma* 100, 500, 1000, 5000, 10000, 50000, 100000 korona nyers házbérjövedelem mellett 23·80, 101·80, 201·00, 983·00, 1958·00, 9758·00, illetve 19508·00 korona; *a reform szerint pedig lesz* 15, 75, 158, 862, 1816, 9700 és 19600 korona s így az utolsó tételnél 92 koronával *emelkedni*, a többinél pedig: 8·80, 26·80, 43, 121, 142 és 58 koronával, tehát 53·8—20·0⁰/₀-al apadni fog.¹

Minden más helyen még kedvezőbben alakul a házbirtok adó terhe; azokat a városokat, városrészeket s illetőleg az ezekben levő bérbe nem adott épületeket kivéve, melyek, az igazságnak megfelelően, a ma is ekként kezelt helyiségek analogiáján, a ma fizetett házosztályadó helyett, házbéradó alá fognak kerülni; a melyeknél tehát a két adónak közötti, az új törvény által a mai állapothoz viszonyítva, tetemesen enyhített különbözettel a tényleg bérbe nem adott házak adóterhe emelkedni fog.

A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója, ha ipari üzemmél foglalkoznak, változatlan marad; kivéve, ha jövedelmük részben vagy egészben adómentes; mert ebben az esetben az adómentes jövedelemre eső és 0·7⁰/₀-tól 3⁰/₀-ig terjedő általános jövedelmi adó összegével adóterhük a reform folytán az ezen adónemre nézve már előadottak szerint, emelkedni fog.

A nem ipari üzemmél foglalkozó nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknál ez az emelkedés az üzemi adó alól mentes jövedelem további 2⁰/₀-ig terjedhet. A tőkeamatadó, ha a városok kérése teljesítettik, tetemes csökkenést fog felmutatni. Ennél a két, különben sem általános, adónemnél tehát térszűke miatt, a számszerű összehasonlítást mellőzöm.

A mi a kereseti adót illeti, ez azokra nézve, a kik eddig is valódi, egész jövedelmük után adóztak, rendkívül nagy megkönnyebbülést jelent:

¹ A házbéradót itt még a javaslat szerinti 15⁰/₀-al számítottam. Az adóteher csökkenése tehát 1⁰/₀-al több lesz. Lásd a 3. jegyzetet.

ezek mai adóterhe ugyanis 100, 500, 1000, 5000, 10000, 50000, illetve 100000 korona tiszta nyereség után 55, 135, 675, 1350, 6750, illetve 13500 korona; *a jövőben pedig lesz* 5, 25, 58, 362, 815, 4700, illetve 9600 korona, tehát a reform következtében *apadni fog* 6, 30, 77, 313 2050 és 3900 koronával, vagyis 54·5—28·8⁰/₀-al.

Azoknál természetesen, a kik eddig jövedelmüket az adó alól részben elvonták, ez az apadás abban az arányban lesz kevesebb, a mily arányban valóságos jövedelmüket most jobban megközelíteni sikerül, a mire azonban a törvényjavaslat, a mely az üzleti könyvek, sőt még a nyereség- és veszteség-számla bemutatását sem teszi kötelezővé, intézményes biztosítékot nem nyújt. Mert az, a ki a különben is nehezen rábizonyítható valótlan jövedelem-bevallásra szabott büntetéstől tart, a kire nézve tehát a vallomástétel elmulasztását követő 5⁰/₀ adópótlék úgy sem számít: egyszerűen nem fog vallomást benyújtani, hanem a reá nézve kedvező minimális alapon való adoztatásnak enged tért.

Megjegyzem különben, hogy 4000 koronáig az adóalap kétszerese sem eredményez a mainál nagyobb adóösszeget. Az az adózó tehát, a ki eddig jövedelmének felét bevallotta, jövőre nyugodtan bementhatja az egészet, mert az adója nem fog emelkedni.

Végül be kell még mutatnom, hogy miként alakul az új törvények szerint, az állami, törvényhatósági, városi, községi és a magántisztviselők és egyéb állandó évi fizetéssel alkalmazottak adója a reform következtében.

Ezek a köz- és magántisztviselők ugyanis, a kik ma IV. osztályú kereseti adót és abban az esetben, ha évi fizetésük Budapesten 4000, vidéken 3000 koronát elér, ezen kívül még 3·5⁰/₀ általános jövedelmi pótdótot fizetnek, jövőre csak általános jövedelmi adó alá fognak esni; tehát a létminimum összegéig (6—800 korona) teljes adómentességet fognak élvezni, azontúl pedig, fokozatok szerint 0·7—5⁰/₀-ig terjedő adót fognak fizetni; a melyhez — évi 6000 korona illetményen felül — 0·2⁰/₀-tól 6⁰/₀-ig terjedő, ugyancsak fokozatok szerint emelkedő s a maximumot 40000 korona javadalmazásnál elérő jövedelemadó pótlék járul.

Ez a kombinált adókulcs, az adóalap számításánál tervezett azzal az újítással, hogy jövőre nemcsak a fizetés, hanem a lakásbér is (mindenütt a IV. lakbérfokozat szerint számítva) adó alá fog vonatni, azt eredményezi, hogy az állami tisztviselők és alkalmazottak adója a IX. fizetési osztály legmagasabb fokozatában I kor. 60 fillérrel, az V. fizetési osztály alsó fokozatában 60 s a magasabban 85 koronával apad, a többiekben növekedik és pedig: a XI. fizetési osztály mindenik fokozatában 4 koronával, a X. fizetési osztályban 8, 10, illetve 12 koronával, a IX. fizetési osztály legalsó fokán 14, a másodikon 16 koronával, a VIII. fizetési osztályban 4·20, 4 és 3·80, a VII.-ben 3·60, 2·94, 4·86 és a VI.-ban 13·70, 20·80 és 4·80 koronával.

A nem állami, azokra a tisztviselőkre és alkalmazottakra nézve azonban, a kik az állami adókon nyugvó helyhatósági adók alól mentességet nem élveznek, az adóteher emelkedése ennél is többre fog menni; mint-hogy ma az általános jövedelmi pótdótot után helyhatósági adók nem vehetők ki, jövőre pedig, a javaslat 67. §-ának határozott rendelkezése szerint, az adópótlék is kivétési alapul szolgál.

Megjegyzem, hogy ezt az emelkedést nem a javaslat komtemplálta, hanem a lakásbérek fölemelése eredményezi. A régi lakásbérek és a törvényjavaslat szerint az illetménynek adója a három alsó fizetési osztályban

az eddigi maradott volna, azontúl, sőt már a IX. fizetési osztály legmagasabb fokozatától kezdődőleg mindenütt kevesebb lett volna mai összegénél, még pedig 13·60; 11·80, 12·00, 12·20; 12·40 26·10, 29·30; 21·90, 16·20, 43·00 és az V. fizetési osztályban 99·50, illetve 140 koronával.

Minthogy ebből láthatólag, a kormány az illetményadó emelését nem tervezte, nem kétlem, hogy az eredeti tervzetnek megfelelő adózást fog a törvényhozás megállapítani. A mi nagyon is kívánatos lenne.¹

Hátra van még az alaki jogra vonatkozó két adókezelési törvényjavaslat.

Ezek közül az első *a közszolgáltatások egyesített kezeléséről* szól és igénytelenségéből alig következethető rendkívüli becse először is abban van, hogy a községi és városi közegeket nagy munkatehertől szabadítja meg akkor, midőn a 2. §-ában felsorolt tízféle községi és megyei közszolgáltatást, melyekről eddig jórészt külön-külön főkönyvek és naplók voltak vezetendők, jövőre az állami adókkal együtt, egy főkönyvben rendeli előíratni és könyveltetni s egy naplóban bevételeztetni. Megkönnyíti ez a törvényjavaslat továbbá az említett közigazgatási közegekre nézve az adópénzek beszállítását is; a mennyiben megengedi, hogy az utolsó, december havi, szállítást kivéve a havonkénti pénzbeszállítás jövőre postán is eszközölhető legyen.

De az előadottaknál sokkal nagyobb jelentőséggel bír e törvényjavaslat, ha intézkedéseit az adózó és jogkereső közönség szempontjából tekintjük és hasonlítjuk össze a mai állapottal.

Ma az adózók, a bizottságilag kivetett 3 állami adónemnél is igen ritka eseteket kivéve, az adókivetésről egyéenként nem értesítendők. Ha tehát meg akarják tudni, hogy valamely adónemben mily összeg vettetik ki a terhükre: külön-külön kell kilesniök azokat a bizonytalan időpontokat, a melyekben az egyes kivetési lajstromok a községi előljárásságnál (városi adóhivatalnál) közszemlére kitétetnek s ha a kivetés sérelmes, minden egyes adónem ellen, a 8 napi közszemle lejártát követő 15 nap alatt írásban külön-külön felebbezést kell beadniök. A végre pedig, hogy megtudják évi összes adótartozásukat, adókönyvecskéik kiegészítése végett jelentkezniök kell a községi előljárásságnál, városi, illetve királyi adóhivatalnál.

Ezzel szemben az említett törvényjavaslat azt rendeli, hogy az adókivetés befejezése után, a javaslat 2. §-ában felsorolt összes állami, községi (városi) és megyei adótartozásokról minden egyes adózó részére évenként adóív állíttassék ki s a félnek jogot ad, hogy az adóívben foglalt összes, avagy bármely egyes adónem ellen, az adóív kézbesítésétől számított 15 nap alatt egy beadványban élhessen jogorvoslattal, sőt arra is feljogosítja, hogy felebbezését a községi (városi) előljárásságnál és a pénzügyigazgatáságnál szóval is előadhassa.

A közigazgatási bizottság adóügyi bizottsága által ezen felebbezés fölött hozott határozat ellen ugyancsak egységes panasszal élhet a fél a közigazgatási bírósághoz.

¹ Itt meg kell említenem, hogy a jövő adóterhet, illetve annak csökkenését illetőleg, az összes példák kedvezőbben fognak alakulni; mert, amint azt előadtam, az általános jövedelmi adó kulcsa az alsóbb és középjövedelmekre nézve enyhítve, a magasabbakra nézve fokozatosan emelve lett; úgy, hogy az 5% maximumot nem a javaslat szerinti 200000, hanem 120000 koronánál fogja elérni. Minthogy azonban ez a kulcs még közzétéve nem lett, a példák a javaslat szerinti, az alsóbb fokozatokban nagyobb adót tüntetik föl. Éppen ez okból s mert a 0·2—6% pótlék kezdeti alapja is főlebb lett tolvá, azt hiszem, már is biztosítottnak tekinthető az, hogy az állandó illetmények állami adóterhe emelkedni nem fog.

Hogy ezek a teljes jogbiztonságot nyújtó intézkedések, mennyire föltte állanak a mai törvénynek, azt csak a szakemberek és az adózóknak azon ezrei tudnák megmondani, a kik csak a végrehajtás rendjén, vagy akkor jutottak tartozásuk tudomására, a mikor a jogorvoslati határidőből már rég kiestek.

Sajnos, hogy a jogorvoslati eljárás tekintetében érthetőleg kivételt kellett tenni a bizottságilag kivetendő általános kereseti és általános jövedelmi adót illetőleg, a melyekre vonatkozólag a felebbezést a jelenlevő félre és a kincstári képviselőre nézve, továbbra is a bizottsági tárgyaláshoz, a jelen nem volt félre nézve pedig a lajstrom közszemlére tételéhez kellett kötni. Itt is lényeges és legtöbbször a fél érdekét szolgáló újítás azonban (a vonatkozó intézkedés a kereseti adóról szóló törvényjavaslat 49. s a jövedelmi adóról szóló 50. §-ában foglaltatik), hogy úgy a félnek, ha jelen van, *mint a kincstári képviselőnek, különbeni jogvesztés terhe alatt*, nyilatkoznia kell a határozat kihirdetése után, hogy óhajt-e az ellen felebbezni.

A mi az utolsó, a *közadók kezeléséről* intézkedő törvényjavaslatot illeti, a mely törvénynyé válva, az 1883. évi XLIV. tcz. helyét lesz hivatva elfoglalni s az 1889. évi XXVIII. tcz. intézkedéseit is sok tekintetben módosítja, ez a mai kezelésen a következő változtatásokat eszközözi: 1. A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti (és jövedelmi) adójának a kivetését az adókivető bizottságok helyett a pénzügyigazgatóságokra ruházza. 2. A közbirtokosságokat, a volt úrbéri közösségeket, a vagyonközösségeket és a horvát-szlavonországi földközösségeket az adóösszeg nagyságára való tekintet nélkül, igen helyesen, mind közvetlen fizetőkké teszi. (28. §.) 3. A közvetlen fizetők adó- stb. tartozásainak behajtását a főszolgabírák helyett a királyi adóhivatalokra ruházza, s e czélból az állami végrehajtókat, a királyi pénzügyigazgatóságoktól a királyi adóhivatalokhoz helyezi át s egyáltalán szabatosan intézkedik az egész végrehajtást illetően. (40—79. §.) 4. A birói végrehajtási eljárás szerint a foglalás alól fölmentett ingó dolgokat az adóvégrehajtás alól is mentesíti, kivéve a szolgálati illetményeket, a melyek a fennálló törvények alapján kivetett bírságok, költségtérítmények és kártérítések erejéig korlátlanul lefoglalhatók. (52. §.) 5. Az eddigi hirdetményes közzététel fentartása mellett elrendeli, hogy a fél az árverés napjáról, ha tartozása 50 koronát meghalad, külön is értesíttessék. (61. §.) 6. Az eddiginél (1883: XLIV. 90. §) minden tekintetben világosabban szabályozza az elévülés kérdését; így határozottan kimondja: *a)* hogy minden intézkedés (tehát a telekkönyvi bekebelezés is) az elévülést csak további 5 évre akasztja meg; *b)* hogy a szavatosság is 5 éven belül érvényesítendő stb. 7. A tévesen befizetett vagy jogellenesen beszedett adók visszakövetelési jogát a felekre nézve az eddigi 3 év helyett 5 évre terjeszti ki. (7. §. és 85. §. 4. pont.)

A mint az előadottakból látható, az új törvény nem szervez új intézményeket, nem állapít meg új eljárást, hanem az eddgieket módosítja, egészíti ki, javítja. És itt elmondhatjuk, hogy az 1883. évi XLIV. tcz. életbelépése óta eltelt negyedszázad tapasztalatait mindenben a gyakorlati élet követelményeinek és az adózó közönség érdekeinek szem előtt tartásával és akként igyekszik a törvényjavaslat értékesíteni, hogy az eljáró közigazgatási közegek munkáját a lehetőség szerint mindenben apassza. Azonkívül tehát, hogy a két utóbbi törvényjavaslat már nem arról intézkedik, hogy ki mennyit fizessen, mint azt a többi hat teszi: talán ennek is tulajdonítható, hogy e kezelési javaslatok ellen kifogásokat alig lehet hallani. Magam legalább lényegesebb kifogást csak egyet hallottam, hogy a javaslat miatt

nem bizza a községnél fizetők adótartozásainak a behajtását is járasonkint szervezendő állami közegekre.

Hát ez a kifogás megérdemli, hogy gondolkozzunk felőle. Különösen azután, hogy a közvetlen fizetők tartozásainak a behajtását már amúgy is állami közegekre bíztuk.

Mert igaz, hogy a javaslat indokai erősek. Költségkimelés és alkotmány-biztosíték az, ha az adót az autonómia közegei hajtják be. S talán az adózók is, habár kérdés, ha vajjon mindig részrehajlatlanul-e, nagyobb kíméletben részesíthetők így. *De viszont az is kétségtelen:* 1. hogy a községi és körjegyzők, mert hiszen a munka rájuk nehezedik, nem egészen alkalmas s nem is kellő idővel rendelkező végrehajtó közegek; 2. hogy a behajtási illetékekből befolyó bevételt s a részben már beállított végrehajtókat tekintve, a költség-többlet nem tenne ki nagyobb összeget; 3. hogy a közvetlenek és községnél fizetők tartozásainak behajtása községenként egyszerre és egyöntetűen volna az állami közegek által végezhető, s végül 4. hogy az alkotmány-biztosíték így is meglenne; minthogy a könyvelés s a hátraléki kimutatások kiállítása továbbra is a községi (városi) közegek kezében maradna; ezek nélkül pedig adót behajtani nem lehet.

E kifogás mellett tehát annál kevésbé lehet szó nélkül elhaladni, mert a végrehajtás megfelelő intézése a segédjegyzői állások szaporítását fogja hovatovább mindinkább szükségessé tenni, tehát a költségek emelkedése így sem lesz kikerülhető.

A mi a törvényjavaslat többi intézkedéseit illeti, azokat csak helyeselni lehet. Mindössze két dologra volna még megjegyzésem. Az egyik a törvényjavaslatnak az az intézkedése (69. §), hogy a végrehajtásnál alkalmazott becsüsök és tanuk napidíjra igényt nem tarthatnak. Így, ha csak a törvényjavaslat valamely szánkciót nem nyújt, aligha lehet majd becsüst és tanut kapni. A másik, a mit módosítandónak tartok, a törvényjavaslat 71. §-ának második kikezdése, a mely az 1883. évi XLIV. tcz. 81. §-ának intézkedését véve át, a behajtás elhanyagolása miatt felelősséggel sújtott községi (városi) közegeknek továbbra is csak 15 napi időt enged mulasztásuk pótlására. A ki a végrehajtási eljárást ismeri, tudja, hogy ez az idő igen kevés. Nézetem szerint 30 napra volna fölemelendő. Ez alatt már eredményes működést lehet kifejtetni, de 15 nap alatt nem.

Tanulmányom befejezése előtt legyen szabad még csak egy dologra kiterjeszkednem.

Ismételten a porosz kétfős adórendszer hívének vallottam magam s s az a meggyőződés, hogy minden törekvésünknek arra kell irányulnia, hogy hazánkban is azt léptessük életbe. Vagyis hogy hozadéki adóinkat részben megszüntessük, részben a községeknek és városoknak engedjük át s helyettük, főadónemünké az általános jövedelmi adót téve, kiegészítő, a gyökösített, fundált jövedelem erősebb megadóztatását gondozó adónem gyanánt, viszonyainhoz mért nagy létminimummal, az általános vagyoadót hozzuk be. Mindkettőt megfelelő progresszív adókulcsal.

Hogy mi ennek ma az akadály, agrár állam mivoltunk és a kellő adózási kézség hiánya, azt már említettem. Dehát ezek idővel megszűnnek. A magyar ipar és kereskedelem fejlesztése s az adóreform csak meg fogja hozni e tekintetben is a kívánt gyümölcsöket. Hanem ismételten hallottam a hozadéki adóknak, mint állami bevételeknek megszüntetése ellen azt az érvet felhozni, hogy a földadót a községi háztartás körébe utalni nem lehet; mert a nagybirtokok, latifundiumok nagy aránytalanságokat eredményeznének.

Hát ez tény. Mert habár az a nagybirtok rendszerint nemcsak egy, hanem több község határára terjed ki, mégis kétségtelen, hogy a községek és szükségleteik terjedelme a községi határ nagyságához viszonyítva, helyenként nagyon is eltérő arányszámot s így a hány község, annyiféle földadókulcsot, illetőleg az egyedül helyes egységes kulcs mellett, egyik helyen igen sok, másik helyen meg kevés bevételt eredményezne. Az tehát kétségtelen, hogy a földadó, az igazságos és arányos adóztatás szempontjából tekintve, nem alkalmas arra, hogy Magyarországon községi adóvá tétessék. De ne feledjük, hogy a községeken kívül, van nekünk egy másik önkormányzati testünk: a vármegye; a melynek szintén saját háztartása van s a mely e háztartás költségeit csak állami segélylyel tudja fedezni. Saját bevételei, a megyei pótdadók erre nem elegendők. Nem tudom, ha vajjon újat mondok-e, tény azonban, hogy eddig nem hallottam róla s magamnak is csak az adóreform tanulmányozása közben támadt ez az eszmém: *igen alkalmasnak látszik, úgyszólván kínálkozik a földadó megyei, törvényhatósági adónak.* A megye már nagyobb közület, háztartási szükségletei, kiadásai, területéhez mérten alakulnak. Itt tehát aránytalanságok keletkezéséről alig lehetne szó.

A községek és városok kapnák a házadót, a melyet, hogy úgy mondjam: az Isten is községi adónak teremtett; mert legjobban simul a községi háztartás terjedelméhez, szükségleteihez és egy, az összes haszonhajtó foglalkozásokra kiterjedő mérsékelt, de létminimum nélküli községi kereseti adóval párosítva, legalkalmasabb arra, hogy a háztartási költségek fedezéséhez mindenki helyes arány szerint járuljon hozzá.

Nem tudom még, ha vajjon helyes úton vagyok-e? Első tekintetre azonban nem tudnék magunknak ideálisabb, egyszerűbb és viszonyainknak jobban megfelelő adórendszer elképzelni.

A községek, városok háztartási költségeit viselnék a háztulajdonosok és az ott haszonhajtó foglalkozást űzők; a kik leginkább veszik hasznát a községi alakulatnak. Törvényhatósági joggal felruházott, tehát a megyei adózáson kívül álló városokban, az ezeknél aránytalanul nagyobb költségek fedezéséhez hozzájárulván s a mérleget helyreállítván, önérthetően a földadó is.

A par excellence földbirtokos jellegű közigazgatási test, a vármegye kiadásait a vele összeforrott föld és birtokosai fedeznék.

A mindkettőt összefoglaló legmagasabb közület, az állam háztartásáról pedig az állampolgárok összesége gondoskodnék az összjövedelem és összvagyon megfelelő részének átengedésével, a progresszív általános jövedelmi adóban, mint fő- és az ugyancsak progresszív általános vagyonadóban, mint kiegészítő, mellék adónemben.

Így első tekintetre ez látszanék az egyenes adóteher igazságos megosztására és az önkormányzati testek háztartási kiadásainak megfelelő fedezésére alkalmas, minden érdeket szem előtt tartó és egyet sem sértő, olyan adórendszernek, a mely a magyar állam egyéniségének, történelmi fejlődésének, állami és közigazgatási szervezetének leginkább megfelelne s a melynek igen nagy előnye lenne az is, hogy fölöslegessé tenne minden, a községek és törvényhatóságok autonómiájával különben is ellenkező államsegélyt, fogyasztási adóátengedést vagy bármely más szubszidiális remédiumot.

Hogy valójában így van-e? annak megvizsgálására lesz még időnk addig, a míg a kormányjavaslatok által tárgyalt, a mai viszonyoknak egyedül megfelelő új adórendszerünket s különösen annak a végleges magyar adórendszer alapjául szolgáló általános jövedelmi adóját az élet megfelelőleg kipróbálja, kifejleszti.

Dr. Szterszky Vincze.